

O'ZBEKISTONNING BADIY HUNARMANDCHILIGI VA MOZAYKASI

Kuchkarova Negina Ixtiyor qizi

*O'zbekiston Badiiy ijodkorlar uyushmasi a'zosi, Respublika Ixtisoslashgan
Musika va San'at Maktab-Internati yuqori sinf o'qituvchisi*

*Toshkent Kimyo Xalqaro universiteti san'atshunoslik yonalishi mustaqil
tadqiqotchisi.*

Annotatsiya: Mazkur maqolada O'zbekiston badiiy hunarmandchiligi va mozaika san'atining tarixiy taraqqiyoti, asosiy yo'nalishlari hamda zamonaviy rivojlanish jarayonlari tahlil qilinadi. O'zbek xalqining madaniy merosini ifodalovchi kulolchilik, zargarlik, kashtachilik, misgarlik va yog'och o'ymakorligi singari hunarmandchilik turlari yoritilib, ularning rivojlanish bosqichlari va uslubiy xususiyatlari o'rganiladi. Shuningdek, mozaika san'atining qadimgi davrlardan boshlab islomiy me'moriyat va zamonaviy arxitekturadagi o'rni tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida milliy san'atning saqlanishi va rivojlanishiga oid davlat dasturlari, hunarmandchilik va mozaika san'atining bugungi kundagi ahamiyati ochib beriladi.

Аннотация: В данной статье рассматривается историческое развитие художественного ремесла и мозаичного искусства Узбекистана, их основные направления и современные процессы эволюции. Освещены виды народных ремёсел, отражающих культурное наследие узбекского народа, такие как гончарное дело, ювелирное искусство, вышивка, чеканка по металлу и резьба по дереву, а также их стилистические особенности и этапы развития. Особое внимание уделено мозаичному искусству, его становлению с древних времён, роли в исламской архитектуре и современной городской среде. В исследовании рассматриваются

государственные программы по сохранению и развитию национального искусства, а также его актуальное значение в наши дни.

Ключевые слова: Художественные ремёсла Узбекистана, мозаичное искусство, гончарное дело, ювелирное искусство, вышивка, чеканка, резьба по дереву, историческое наследие, архитектурный декор, национальное искусство.

Kalit soʻzlar: Oʻzbek badiiy hunarmandchiligi, mozaika sanʼati, kulolchilik, zargarlik, kashtachilik, misgarlik, yogʻoch oʻymakorligi, tarixiy meros, meʼmoriy bezak, milliy sanʼat.

Kirish

Oʻzbekiston madaniyati boy va xilma-xil sanʼat yoʻnalishlarini oʻz ichiga oladi. Badiiy hunarmandchilik va mozaika sanʼati qadimdan xalqimizning madaniy merosi, estetik qarashlari va hayot tarzi bilan chambarchas bogʻliq boʻlib, bugungi kungacha oʻz dolzarbligini saqlab kelmoqda. Ushbu maqolada Oʻzbekistonda badiiy hunarmandchilik va mozaika sanʼatining rivojlanish tarixi, asosiy uslublari hamda zamonaviy jarayonlari yoritiladi.

Badiiy hunarmandchilik Oʻzbekistonda asrlar davomida shakllangan boʻlib, turli tarixiy bosqichlarda rivojlanib kelgan. Miloddan avvalgi II-I asrlarda dastlabki hunarmandchilik shakllari mavjud boʻlganligini arxeologik topilmalar tasdiqlaydi.¹

Oʻrta asrlarda esa hunarmandchilik rivojining eng yuqori choʻqqisiga chiqib, Samarqand, Buxoro, Xiva, Qoʻqon kabi shaharlarda maxsus hunarmandchilik markazlari shakllangan.

¹ Usmanova G. "Oʻzbek xalq amaliy sanʼati tarixi". – Toshkent: Oʻzbekiston Milliy Ensiklopediyasi, 2010

Badiiy hunarmandchilik bir necha asosiy yo'nalishlarni o'z ichiga oladi: Kulolchilik – O'zbek kulolchilik san'ati asosan Rishton, G'ijduvon, Samarkand va Toshkent maktablariga bo'linadi. Kulol buyumlarining eng mashhur uslublari orasida kobalt va oq mayolika uslubidagi naqshlar alohida ajralib turadi.²

Zargarlik – An'anaviy o'zbek zargarlik san'ati asosan oltin, kumush va qimmatbaho toshlar bilan bezatilgan taqinchoqlar yaratishga asoslangan. Buxoro va Qo'qon zargarlik maktablari o'ziga xos naqshlari va murakkab texnikasi bilan mashhur. Kashtachilik – Marg'ilon, Buxoro va Shahrisabz kashtachilik maktablari o'z uslublari bilan ajralib turadi. O'zbek kashtachiligida gul naqshlar va geometrik shakllar keng qo'llaniladi.³

Misgarlik va yog'och o'ymakorligi – Misgarlik san'ati asosan Samarqand va Buxoro hududida rivojlangan bo'lib, ular orasida tanga idishlar, laganlar, kandakorlik naqshlari bilan ishlangan buyumlar mashhur. Yog'och o'ymakorligi esa masjid, madrasa va uy bezaklarida keng qo'llanilgan.⁴ O'zbekistonda mozaika san'ati qadimdan mavjud bo'lib, u asosan me'moriy bezak san'atining ajralmas qismi sifatida rivojlangan. Ilk mozaikalar miloddan avvalgi davrlarda qadimgi Baqtriya va So'g'diyona hududlarida uchraydi. Ayniqsa, islomiy me'moriyatning rivojlanishi bilan mozaika san'ati yangi bosqichga chiqdi. Mozaika san'atining tarixiy bosqichlari Ilk davr (miloddan avvalgi IV – milodiy VIII asrlar) – Bu davrda mozaika san'ati devoriy rasm uslubida ishlangan bo'lib, u So'g'diyona va Baqtriya me'morchiligida ko'zga tashlanadi.

Islom davri (IX-XV asrlar) – Mozaika san'ati Temuriylar davrida yuqori darajada rivojlangan. Samarqanddagi Shohi Zinda majmuasi, Registon ansambli,

² Muhammadjonov A. "Rishton kulolchilik maktabi". – Toshkent: San'at nashriyoti, 2015

³ Sultonova N. "Kashtachilik san'ati va uning mintaqaviy xususiyatlari". – Buxoro, 2020.

⁴ Qosimov R. "O'zbek yog'och o'ymakorligi san'ati". – Samarqand, 2018

Bibixonim masjidi kabi obidalar buni yaqqol namoyon etadi. Ushbu davrda mozaika asosan koshinkorlik bilan uyg'unlashgan holda ishlangan.⁵

Zamonaviy davr – XX-XXI asrlarda mozaika san'ati an'anaviy va modern uslublarni uyg'unlashtirgan holda rivojlanib kelmoqda. Bugungi kunda O'zbekistonda mozaika asosan monumental san'at va shahar arxitekturasida qo'llanilmoqda. Hozirgi kunda O'zbekistonda badiiy hunarmandchilik va mozaika san'ati davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanib, milliy madaniyatni rivojlantirishga xizmat qilmoqda. 2000-yillardan boshlab milliy hunarmandchilikni tiklash va rivojlantirishga oid dasturlar amalga oshirildi. "Hunarmand" uyushmasi badiiy san'atni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi⁶. Bugungi kunda mozaika san'ati shahar dizayni va me'morchilik bezaklarida keng qo'llanilib, yangi uslublarni va texnologiyalar bilan boyitilmoqda. Toshkent, Samarqand, Buxoro kabi shaharlarda zamonaviy mozaika ishlari nafaqat tarixiy obidalarda, balki jamoat joylarida ham keng uchraydi.

Xulosa.

O'zbekistonning badiiy hunarmandchiligi va mozaikasi xalqning madaniy merosi va san'atining eng yorqin namunalari hisoblanadi. Ular asrlar davomida shakllangan bo'lib, bugungi kunda ham milliy o'zlikni ifoda etuvchi muhim san'at yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Zamonaviy texnologiyalar bilan uyg'unlashgan holda bu san'atlar yanada rivojlanib, xalqaro maydonda e'tirof etilmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Usmanova G. "O'zbek xalq amaliy san'ati tarixi". – Toshkent: O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi, 2010.

⁵ Raxmonov X. "Temuriylar davri me'moriy bezak san'ati". – Toshkent, 2019

⁶ Karimov D. "Hunarmandchilikning zamonaviy rivojlanish tendensiyalari". – Toshkent, 2021.

2. Muhammadjonov A. "Rishton kulolchilik maktabi". – Toshkent: San'at nashriyoti, 2015.
3. Sultonova N. "Kashtachilik san'ati va uning mintaqaviy xususiyatlari". – Buxoro, 2020.
4. Qosimov R. "O'zbek yog'och o'ymakorligi san'ati". – Samarqand, 2018.
5. Raxmonov X. "Temuriylar davri me'moriy bezak san'ati". – Toshkent, 2019.
6. Karimov D. "Hunarmandchilikning zamonaviy rivojlanish tendensiyalari". – Toshkent, 2021.